

فرهنگ‌نگاری تخصصی علوم سیاسی و روابط بین‌الملل در ایران؛ آسیب‌ها و راهکارها

رضا دلاوری*

چکیده

پژوهش حاضر با هدف شناخت وضع موجود فرهنگ‌های تخصصی علوم سیاسی و روابط بین‌الملل و فهم بهتر وضعیت این فرهنگ‌ها و شناسایی تنوع و فراوانی و آسیب‌ها و خلأهای موجود در این زمینه سازماندهی شده است. در این مقاله با روش تحلیل محتوا به بررسی و آسیب‌شناسی بیش از ۱۰۰ فرهنگ تخصصی اعم از فرهنگ‌های توصیفی، دوزبانه، سیاسی مطبوعاتی و دانشنامه‌های موجود در زمینه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل پرداخته شده است. برخی از نتایج تحقیق نشان می‌دهد اعمال جهت‌گیری‌های سیاسی در فرهنگ‌نویسی، تشریح واژه‌های سیاسی در خدمت احزاب و تبلیغات، کم‌دقتی‌ها در برابرگذاری‌ها، عدم ورود اساتید علوم سیاسی و روابط بین‌الملل در کار فرهنگ‌نویسی، ناآشنایی با نمادهای

* دانشجوی دکتری علوم سیاسی (delavari2007@yahoo.com)

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۰/۷/۴

تاریخ دریافت: ۱۳۸۹/۱۰/۳۰

پژوهشنامه علوم سیاسی، سال هفتم، شماره اول، زمستان ۱۳۹۰، صص ۸۵-۵۵

فرهنگی حوزه‌های مختلف دانش سیاسی در هر دو زبان مبدأ و مقصد، ناآشنایی با فنون و شیوه‌های نوین فرهنگ‌نویسی، انجام ندادن کار تخصصی توسط مؤسسات انتشاراتی در زمینه علوم سیاسی، نبود کار تیمی و گروهی در فرهنگ‌نویسی، عدم رعایت استانداردهای بین‌المللی همراه با بومی‌سازی از مهم‌ترین آسیب‌های فرهنگ‌نگاری تخصصی علوم سیاسی و روابط بین‌الملل در ایران است. در پایان ضمن جمع‌بندی و نتیجه‌گیری، راهکارهایی برای تقویت فرهنگ‌نویسی تخصصی علوم سیاسی و روابط بین‌الملل در ایران ارائه شده است.

واژگان کلیدی: فرهنگ تخصصی علوم سیاسی، فرهنگ‌نگاری، دانشنامه‌نویسی، فرهنگ توصیفی.

مقدمه

در دوران معاصر دیگر «فرهنگ» تنها مجموعه‌ای از لغات گردآوری و مرتب‌شده نیست بلکه جُنْگی است از هزاران نکته آشکار و نهان در مورد معانی، ساخت و کاربرد واژگان زبان، و معرفی آنها از جنبه‌های مختلف به شیوه‌ای که در جامعه و در موقعیت‌های مختلف اجتماعی، فرهنگی، علمی، و ادبی به کار می‌رود. استفاده از فرهنگ لغات امروز تنها برای معنی‌شناسی به کار نمی‌رود بلکه برای شناخت منظوری که سخن‌گویان یک زبان از به‌کارگیری واژه‌ای در متن یا گفتار دارند، نیز به کار می‌رود؛ بنابراین، برای فرهنگ‌نویس کافی نیست در زمینه علوم سیاسی، روابط بین‌الملل و یا حقوق، ادبیات، زبان‌شناسی و فلسفه کارشناس باشد بلکه باید با اصول و شیوه‌های علمی فرهنگ‌نویسی نیز آشنایی کافی داشته باشد. هدف فرهنگ‌نویسی تدوین فرهنگ یا واژه‌نامه است که در آن واحد، موضوع فرهنگ‌نگاری نظری و کار عملی فرهنگ‌نگاری است. عوامل متعددی در ضرورت نگارش انواع فرهنگ‌ها مؤثر هستند، از جمله تعریف «واژه‌های مشکل» که در تاریخچه فرهنگ‌نگاری از نخستین انگیزه‌ها بوده است. امروزه نیز این امر یکی از استفاده‌های متعارف از فرهنگ‌ها و واژه‌نامه‌های عمومی است و بعضی واژه‌نامه‌های تخصصی در پاسخ به این نیاز تدوین می‌شوند. عوامل دیگری همچون تلاقی و ادغام فرهنگ‌ها که بیشتر ناشی از مهاجرت‌ها، جنگ‌ها، سلطه بیگانگان، فعالیت مبلغان مذهبی و جز آن است، نیز در این میان نقش دارند.

در عصر حاضر گسترش ارتباطات جهانی و تخصصی شدن علوم، ضرورت تدوین فرهنگ‌های دوزبانه، چندزبانه و تخصصی را اجتناب‌ناپذیر کرده است. اصولاً آشنایی با واژه‌های تخصصی، یکی از ابزارهای فهم هر علم و دانش تخصصی

است. شاید یکی از علت‌های انتشار فرهنگ‌های تخصصی، فراهم آوردن امکان درک بهتر مفاهیم، واژه‌ها و اصطلاحات آن دانش برای فهم آسان‌تر متون تخصصی باشد. از سوی دیگر پدیده عدم قطعیت زبانی و ناپایداری و بی‌ثباتی خواص معنایی و کاربردی لغات و این واقعیت که واژه‌های یک زبان همواره دستخوش تحولات زمانی، مکانی، اجتماعی، فرهنگی، و حتی سیاسی می‌شوند، به گونه‌ای که نه تنها معنا بلکه کاربرد آنها نیز دچار تحول می‌شود، ضرورت‌هایی را برای بازنگری مداوم در فرهنگ‌ها و تدوین فرهنگ‌های جدید به منظور حفظ اعتبار در گذر زمان ایجاد می‌کند.

بی‌شک فرهنگ‌نویسی در ایران نسبت به چند دهه پیش، از پیشرفتی قابل توجه برخوردار بوده است. انتشار فرهنگ‌ها در زمینه‌های مختلف علوم انسانی و اجتماعی خوشبختانه در سال‌های اخیر رشد زیادی کرده است، هرچند هنوز ما با نقطه آرمانی و ضروری برای کشوری که به دلیل وارد شدن در یک فرایند بزرگ انقلاب اجتماعی نیاز شدیدی به منابع و مراجع اساسی برای توانایی به تفکر و پیدا کردن راه خود در شرایط سخت و پیچیده جهان کنونی دارد، فاصله داریم. یکی از مشکلاتی که بر سر راه هرگونه فرهنگ‌نویسی وجود دارد و تمام کسانی که از دور یا نزدیک با این موضوع سروکار دارند به آن آگاهند، نبود زمینه‌های لازم و مناسب برای کار جمعی و هماهنگ در ایران است. متأسفانه این امر سبب می‌شود اغلب کارها متکی به فرد باشند و هر کس به سلیقه و توانایی خود گامی، هرچند در بسیاری موارد ارزشمند اما محدود در زمینه‌ای که فکر می‌کند دارای اهمیت بیشتر و اولویت است، اقدام به تهیه و تدوین فرهنگ‌های تخصصی نماید.^(۱)

در حوزه علوم سیاسی و زمینه‌های وابسته، تاکنون فرهنگ‌های متعددی به چاپ رسیده که پژوهش حاضر با هدف شناخت وضع موجود فرهنگ‌های تخصصی علوم سیاسی و روابط بین‌الملل و فهم بهتر وضعیت این فرهنگ‌ها و شناسایی تنوع و فراوانی و آسیب‌ها و خلأهای موجود در این زمینه، سازماندهی شده تا علاقه‌مندان به فرهنگ‌نگاری را به اندکی تأمل وادارد که تا زمانی که اصول و روش‌های نوین فرهنگ‌نگاری دوزبانه و یک‌زبانه رعایت نشود و فرهنگ‌نگار به مهارت و دانش تخصصی این رشته آراسته و مجهز نباشد،

همچنان این کمبودهای اصول معیار در فرهنگ‌نگاری و نقدهای همراه با اتهام در بازار فرهنگ‌نگاری و نشر فرهنگ لغت‌ها وجود دارد و تا زمانی که برای چالش‌های اساسی فوق، چاره‌ای علمی و منطقی‌اندیشیده نشود، این نابسامانی بیشتر می‌شود.

روش‌شناسی

این پژوهش از نوع مطالعات توصیفی و تحلیلی است و هدف از آن آسیب‌شناسی فرهنگ‌های تخصصی علوم سیاسی و روابط بین‌الملل با روش تحلیل محتوا بوده و در نهایت سعی دارد راهکارهایی برای بهبود وضعیت موجود فرهنگ‌نگاری تخصصی ارائه کند. برای جمع‌آوری اطلاعات از روش‌های تحقیق اسنادی و کتابخانه‌ای استفاده شده و با بهره‌گیری از روش تحلیل محتوا فرهنگ‌های موجود مورد آسیب‌شناسی قرار گرفته است. تحلیل محتوا یکی از مباحث مهم و کاربردی است که پژوهشگران با استفاده از این روش، به واری‌های داده‌های خود می‌پردازند. روش تحلیل محتوا کمی است و در مباحث علوم اجتماعی کاربرد زیادی دارد. از این طریق می‌توان به تحلیل گفتار و نوشتار، از قبیل مقالات، کتاب‌ها، سخنرانی‌ها، فیلم، تصاویر، حرکات، نحوه‌ی ادای کلمات، تکرار کلمات، لحن به‌کاررفته در کلام و غیره پرداخت. تحلیل محتوا به محقق کمک می‌کند تا لایه‌های پنهان و زیرین پدیده‌های مرتبط با موضوع پژوهش را به دست آورده، به اهدافی که پژوهش در راستای آن انجام می‌گیرد، نزدیک شود.^(۳)

پرسش‌های پژوهش

به لحاظ تنوع و فراوانی فرهنگ‌های تخصصی علوم سیاسی و روابط بین‌الملل در ایران، این فرهنگ‌ها از چه وضعیتی برخوردار بوده و با توجه به آسیب‌های موجود چه راهکارهایی را می‌توان برای بهبود فرهنگ‌نگاری تخصصی پیشنهاد داد؟
برای پاسخ به پرسش این مقاله ضروری می‌ساخت تا به فرهنگ‌های موجود در حوزه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل مراجعه کرده و نقاط ضعف و آسیب‌های موجود در این فرهنگ‌ها مورد بررسی قرار می‌گرفت و با روش تحلیل محتوی مواردی از قبیل موضوع، تألیف یا ترجمه‌ای بودن، انتشارات و انجام کار تیمی یا

گروهی در فرهنگ‌نویسی مورد بررسی و مطالعه قرار گرفته می‌گرفت. در این مقاله با بررسی بیش از ۱۰۷ فرهنگ، آسیب‌های موجود در این فرهنگ‌ها شناسایی و راهکارهای لازم برای بهبود فرهنگ‌نگاری تخصصی ارائه شده است. پس از انتخاب فرهنگ‌ها سعی شده بر اساس مقولات زیر این فرهنگ‌ها مورد بررسی قرار گیرند:

۱. فرهنگ‌ها از لحاظ موضوعی به کدام یک از زمینه‌های وابسته و موضوعات علم سیاست مربوط است؟
۲. فرهنگ‌ها از لحاظ فرآوری علمی از چه نوعی است؟ آیا ترجمه است یا اقتباس و یا تألیف و پژوهش؟
۳. اساتید مطرح علم سیاست و روابط بین‌الملل تا چه میزان در کار فرهنگ‌نویسی مشارکت داشته‌اند؟
۴. فرهنگ‌ها از لحاظ انجام کار به صورت فردی یا تیمی چگونه بوده است؟

تاریخچه فرهنگ‌نویسی علوم سیاسی و روابط بین‌الملل در ایران

از ورود علم سیاست به ایران بیش از یک‌صد سال می‌گذرد. در طول این مدت این رشته فراز و نشیب‌های زیادی را پشت سر گذاشته و مطالعات زیادی صورت گرفته که در خور تقدیر است اما به‌هیچ‌وجه کافی نیست. با تأسیس دانشکده حقوق و علوم سیاسی نظام آموزشی فرانسه باعث غلبه رویکرد حقوقی در مطالعه پدیده‌های سیاسی شد. در دوران رضاشاه سیاست‌پژوهان ایرانی به ترجمه آثار خارجی روی آوردند و کمتر به تحلیل مسائل سیاسی روز می‌پرداختند. پس از شهریور ۱۳۲۰ نیز وضعیت قبل از شهریور ۲۰ ادامه داشت و هنوز روح محافظه‌کارانه بر علوم سیاسی حاکم بود و کار عمده‌ای صورت نپذیرفت.^(۳)

از لحاظ فرهنگ‌نویسی و تعریف و توصیف واژه‌ها و مفاهیم سیاسی تا آنجا که نگارنده اطلاع دارد به سال ۱۳۲۵ برمی‌گردد که در نشریه «انترناسیونالیست» ریشه و اصل بعضی از مفاهیم سیاسی مورد بررسی قرار گرفت. در سال ۱۳۳۹ در نشریه «عبرت» در شماره‌های مختلف بعضی از مفاهیم سیاسی مورد بحث و بررسی قرار گرفت و در سال ۱۳۴۱ نیز در نشریه «کتاب سال» به معنی و تفسیر

واژه‌های سیاسی پرداخته شد در سال ۱۳۴۵ داریوش آشوری در هفته‌نامه فردوسی به تعریف علمی اصطلاحات سیاسی و معرفی مکتب‌های معروف سیاسی جهان همت گمارد. سه رویداد مهم موجب بهبود نسبی وضعیت علم سیاست در ایران شد: نخست اتخاذ تدریجی سیستم واحدی در اواسط دهه چهل و بسط دوره سیاسی از سه سال به چهار سال و تأسیس دوره‌های فوق لیسانس و دکترای علوم سیاسی. دوم تأسیس دانشگاه ملی ایران و تدریس علم سیاست در آن و سوم اینکه از نیمه دوم دهه چهل نسل تازه‌ای از دانش‌آموختگان علم سیاست به کشور بازگشتند که موجب استحکام و تقویت این علم شد. انتشار نشریه دانشکده حقوق و علوم سیاسی، تأسیس مرکز مطالعات عالی بین‌المللی در سال ۱۳۴۴ و مدرسه علوم سیاسی و امور حزبی از دیگر اقداماتی بود که در طول این دوره به تکامل این علم کمک کرد.^(۴)

در اواخر دهه ۳۰ و اوایل دهه ۴۰ دکتر بهاء‌الدین بازارگاد به فکر تدوین فرهنگ سیاسی شامل مسلک‌ها و مرام و عقاید و مکتب‌های سیاسی مهم افتاد که به شکل مکتب‌های سیاسی منتشر شد و در آن به آخرین اطلاعات در مورد تحولات در مرام‌ها و عقاید سیاسی پرداخته شد. در دهه ۵۰ به علت حاکمیت اندیشه‌های چپ و راست، فرهنگ‌نویسی و توصیف مفاهیم سیاسی فارغ از جناح‌بندی‌های سیاسی متداول و رایج آن زمان نبود. فرهنگ لغات سیاسی و اجتماعی خسرو روزبه و فرهنگ اصطلاحات اجتماعی و اقتصادی خلیل ملکی، نمونه‌هایی از آن است. در سال ۱۳۵۶ فرهنگ سیاسی فلورنس الیوت توسط مهدی افشار به فارسی ترجمه شد که کمک زیادی به دانش‌پژوهان این رشته کرد.^(۵)

بعد از پیروزی انقلاب اسلامی و بازگشایی دانشگاه‌ها، شاهد گسترش کمی علوم سیاسی در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و همچنین افزایش مراکز پژوهشی و نشریات تخصصی علم سیاست بودیم که به تبع آن فرهنگ‌های زیادی در رشته روابط بین‌الملل و علوم سیاسی تهیه و تدوین شد که می‌توان آنها را به فرهنگ‌های توصیفی، ترجمه فرهنگ‌های علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، فرهنگ‌های دوزبانه، فرهنگ‌های سیاسی مطبوعاتی و دانشنامه‌نویسی

تقسیم کرد:

یافته‌های تحقیق

با بررسی بیش از ۱۰۷ فرهنگ و دایرةالمعارف در زمینه علوم سیاسی، علوم اجتماعی و روابط بین‌الملل، فرهنگ‌نویسی تخصصی علوم سیاسی و روابط بین‌الملل در ایران را می‌توان به دانشنامه‌نویسی، فرهنگ‌نویسی توصیفی، فرهنگ‌نویسی دوزبانه، ترجمه فرهنگ‌های علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، فرهنگ‌نویسی سیاسی - مطبوعاتی، فرهنگ اختصارات و کوتاه‌نوشته‌ها، متون تخصصی علوم سیاسی و روابط بین‌الملل و سایت‌ها و وبلاگ‌ها تقسیم کرد.

الف) دایرةالمعارف‌ها و دانشنامه‌ها

در سال‌های اخیر توجه به دانشنامه (تئوری و مفاهیم‌نامه)، یکی از مبرم‌ترین نیازهای پژوهشگران، استادان دانشگاه‌ها و دانشجویان به شمار می‌رود. به هر اندازه که رشته علوم سیاسی در حوزه عملی (دانشگاه‌ها و دیگر مراکز تحصیلی) و نظری از انسجام، تخصص و قانونمندی بیشتری برخوردار می‌شود، به همان اندازه نیاز محافل آکادمیکی و دانشگاهی به داشتن دانشنامه بیشتر می‌شود. از سوی دیگر این اهمیت شاید به این دلیل باشد که رشته دانشگاهی علوم سیاسی، تمایل روزافزونی به مرزبندی مشخص و شفاف با شیوة کاربردی زبان روزمره سیاسی دارد.

در موضوع علوم سیاسی و روابط بین‌الملل دانشنامه‌هایی تألیف و ترجمه شده که می‌توان به مواردی همچون دایرةالمعارف دموکراسی، سیمون مارتین لیپست ترجمه کامران فانی و نورالله مرادی و دانشنامه در علم سیاست مارک گلی و علی رحیق اغصان و دانشنامه روابط بین‌الملل و سیاست جهان مارتین گریفیتس، ترجمه علیرضا طیب، دانشنامه سیاسی (فرهنگ اصطلاحات و مکتب‌های سیاسی) داریوش آشوری و دایرةالمعارف ناسیونالیسم زیر نظر الکساندر ماتیل، ترجمه کامران فانی و محبوبه مهاجر و... می‌توان اشاره کرد.

جدول شماره ۰۱. دایرةالمعارف نویسی

ردیف	عنوان	مؤلف یا مترجم	انتشارات	موضوع
۱	درآمدی بر دایرةالمعارف علوم اجتماعی	باقر ساروخانی	کیهان	علوم اجتماعی
۲	دایرةالمعارف تطبیقی علوم اجتماعی	علیرضا شایان مهر	کیهان	علوم اجتماعی
۳	دایرةالمعارف دموکراسی	سیمور مارتین لیپست	وزارت امور خارجه	علوم سیاسی
۴	دانشنامه در علم سیاست	مارک گلی و علی رحیق اغصان	نشر فرهنگی صبا	علوم سیاسی
۵	دایرةالمعارف حکومت و سیاست (۴ جلد)	عبدالله جاسبی	تاریخ انقلاب اسلامی	علوم سیاسی
۶	جهان معاصر	جمعی از دانشمندان شوروی	جاویدان	جغرافیای سیاسی
۷	کشورهای جهان از آرژانتین تا یونان	عبدالحسین سعیدیان	علم و زندگی	جغرافیای سیاسی
۸	گیتاشناسی کشورها	محمد محبوب و فرامرز یآوری	گیتاشناسی	جغرافیای سیاسی
۹	گیتاشناسی نوین کشورها	عباس جعفری	گیتاشناسی	جغرافیای سیاسی
۱۰	فرهنگ بزرگ گیتاشناسی	عباس جعفری	گیتاشناسی	جغرافیای سیاسی
۱۱	دانشنامه روابط بین الملل و سیاست جهان	مارتین گریفیتس	نشر نی	روابط بین الملل
۱۲	دانشنامه سیاسی	داریوش آشوری	مروارید	علوم سیاسی
۱۳	دانشنامه جنگ و صلح	محمدحسین افتخاریان	مسلم	روابط بین الملل
۱۴	فرهنگ اندیشه انتقادی: از روشنگری تا پسامدرنیت	مایکل پین و دیگران	نشر مرکز	جامعه شناسی سیاسی
۱۵	دایرةالمعارف ناسیونالیسم	الکساندر ماتیل و دیگران	وزارت امور خارجه	علوم سیاسی
۱۶	دانشنامه حقوقی	محمدجعفر جعفری لنگرودی	امیرکبیر	حقوق
۱۷	دانشنامه فقه سیاسی	عباسعلی عمید زنجانی	دانشگاه تهران	علوم سیاسی

ب) فرهنگ‌های توصیفی

هدف از تدوین فرهنگ‌های توصیفی، به دست دادن تعریف اصطلاحات و ارائه اطلاعات مختصر و مفید در حوزه علوم سیاسی است که صرف نظر از فواید آموزشی و آگاهی‌رسانی، می‌تواند به توسعه فرهنگ و زبان مشترک در میان اهل حرفه نیز کمک کند. در این زمینه می‌توان به فرهنگ‌هایی همچون فرهنگ جامع سیاسی طلوعی، فرهنگ خاص علوم سیاسی حسن علیزاده، فرهنگ روابط بین‌الملل غلامرضا علی‌بابایی، فرهنگ علوم سیاسی علی آقابخشی و... اشاره کرد.

جدول شماره ۲. فرهنگ‌های توصیفی

ردیف	عنوان	مؤلف یا مترجم	انتشارات	موضوع
۱	فرهنگ علوم سیاسی	مینو افشاری‌راد، علی‌اکبر آقابخشی	نشر چاپار	علوم سیاسی
۲	فرهنگ جامع سیاسی	محمود طلوعی	علم	علوم سیاسی
۳	فرهنگ خاص علوم سیاسی	حسن علیزاده	نشر روزنه	علوم سیاسی
۴	اصطلاحات سیاسی	عبد الرحمن میاح	نشر پارسایان	علوم سیاسی
۵	فرهنگ روابط بین‌الملل	غلامرضا علی‌بابایی	وزارت امور خارجہ	روابط بین‌الملل
۶	فرهنگ فرهیخته	شمس‌الدین فرهیخته	زرین	علوم سیاسی
۷	واژه‌نامه سیاسی اجتماعی	امیر نیک‌آیین	گردونه	علوم سیاسی
۸	فرهنگ علوم سیاسی	محمود و بهرام جاسمی	گوتمبرگ	علوم سیاسی
۹	فرهنگ جدید سیاسی	محمود مهرداد	هفته	علوم سیاسی
۱۰	فرهنگ سیاسی	بهروز شکیبا	فروغی	علوم سیاسی
۱۱	مکتب‌های سیاسی	بهاء‌الدین پاسارگاد	اقبال	علوم سیاسی
۱۲	فرهنگ لغات و اصطلاحات سیاسی و اجتماعی	خسرو روزبه	بی‌جا	علوم سیاسی

۱۳	فرهنگ لغات و مصطلحات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی	محمدعلی و مهرآفاق نوری	نوید نور	علوم سیاسی
۱۵	فرهنگ فلسفی و فلسفه سیاسی	قیصر کللی	نشر پایان	اندیشه سیاسی
۱۶	دانش واژگان سیاسی ایران و جهان	عبدالله افراسیابی	نذیر	علوم سیاسی
۱۷	لغات و اصطلاحات در روابط بین‌الملل	رضا محمدی‌نیک	نقش بیان	روابط بین‌الملل
۱۸	فرهنگ علوم سیاسی	علی آقابخشی	نشر بهرنگ	علوم سیاسی
۲۱	فرهنگ روابط بین‌الملل	غلامرضا علی‌بابایی	وزارت امور خارجه	روابط بین‌الملل
۲۲	فرهنگ تاریخی سیاسی ایران و خاورمیانه	غلامرضا علی‌بابایی	رسا	علوم سیاسی
۲۳	واژه‌های فرهنگی سیاسی	شهریار زرشناس	کتاب صبح	علوم سیاسی
۲۴	فرهنگ سیاسی	داریوش آشوری	مروراید	علوم سیاسی
۲۵	فرهنگ سیاسی آرش	غلامرضا علی‌بابایی	آشیان	علوم سیاسی
۲۶	فرهنگ لغات و اصطلاحات سیاسی	م. باقری	فرد	علوم سیاسی
۲۷	واژه‌نامه اجتماعی، سیاسی اسلامی	حسین رهجو	قلم	علوم سیاسی
۲۸	واژه‌نامه فلسفی مارکس	بابک احمدی	نشر مرکز	اندیشه سیاسی
۲۹	واژه‌نامه سیاسی	همایون نعمت‌الهی	عباسی	علوم سیاسی
۳۰	فرهنگ واژه‌ها	عبدالرسول بیات	مؤسسه اندیشه و فرهنگ دینی،	علوم سیاسی
۳۱	فرهنگ سیاسی نمونه	محمد مهدی پورکریم	علمی	علوم سیاسی
۳۲	فرهنگ توصیفی تاریخ ایران	عباس قدیانی	فرهنگ مکتوب	تاریخ
۳۳	فرهنگ احزاب و جمعیت‌های سیاسی ایران	محسن مدیر شانه‌چی	نگاه معاصر	علوم سیاسی

ج) فرهنگ‌های دوزبانه

فرهنگ‌های واژگان سیاسی دوزبانه معمولاً به منظور تسهیل و تسریع در ترجمه متون سیاسی و مطبوعاتی تدوین شده است. در فرهنگ‌های موجود علاوه بر واژگان سیاسی برخی واژگان حقوقی اقتصادی، نظامی و... نیز آورده است. این فرهنگ‌ها می‌تواند مرجع مناسبی برای دانشجویان و مترجمان متون سیاسی و مطبوعاتی باشد که می‌توان به مواردی همچون فرهنگ لغات و اصطلاحات سیاسی مهدی نوروزی خیابانی، فرهنگ اصطلاحات سیاسی و خبری محمود چهارمیری و علی‌اکبر استاجی دارینی، فرهنگ لغات علوم سیاسی و روابط بین‌الملل طاهره ابراهیمی‌فر، فرهنگ لغات و اصطلاحات علوم سیاسی و روابط بین‌الملل رضا دلاوری، واژه‌نامه سیاسی عباس یزدی و... اشاره کرد.

جدول شماره ۳. فرهنگ‌های دوزبانه

ردیف	عنوان	مؤلف یا مترجم	انتشارات	موضوع
۱	فرهنگ علوم سیاسی	علی آقابخشی	مرکز مدارک علمی	علوم سیاسی
۲	فرهنگ جامع لغات و اصطلاحات سیاسی	مهدی نوروزی خیابانی	نشر نی	زبان انگلیسی
۳	فرهنگ اصطلاحات سیاسی و خبری	محمود چهارمیری و علی‌اکبر استاجی دارینی	فرپخش	علوم سیاسی
۴	فرهنگ لغات علوم سیاسی و روابط بین‌الملل	طاهره ابراهیمی‌فر	حق یاوران	علوم سیاسی و روابط بین‌الملل
۵	فرهنگ لغات و اصطلاحات علوم سیاسی و روابط بین‌الملل	رضا دلاوری	دلاوری	علوم سیاسی و روابط بین‌الملل
۶	واژه‌نامه سیاسی	عباس یزدی	سالکان	علوم سیاسی
۷	فرهنگ اصطلاحات سیاسی	کیوان سالمی فیه	زرین مهر	علوم سیاسی
۸	فرهنگ اصطلاحات اطلاعاتی و امنیتی	دانشکده اطلاعات		روابط بین‌الملل

۹	فرهنگ لغات و اصطلاحات اطلاعاتی و امنیتی	اصغر گرشاسبی، اسماعیل سلامی	زبانکده	روابط بین الملل
۱۰	فرهنگ اصطلاحات جغرافیای سیاسی نظامی	علی اصغر روشن، نورالله فرهادیان	دانشگاه امام حسین	جغرافیای سیاسی
۱۱	فرهنگ اصطلاحات حقوقی	دیوان داوری دعاوی ایران	لاسه	حقوقی
۱۲	فرهنگ حقوقی معاصر	حجه الله بشارت	فرهنگ معاصر	حقوقی
۱۳	فرهنگ حقوقی	بهمن کشاورز	امیرکبیر	حقوقی

د) ترجمه فرهنگ‌های علوم سیاسی و روابط بین الملل

گرایش به ترجمه کتب سیاسی و از جمله ترجمه فرهنگ‌های تخصصی علوم سیاسی و روابط بین الملل به ویژه بعد از انقلاب اسلامی افزایش یافته که می توان به مواردی همچون فرهنگ علوم سیاسی آکسفورد ایان مک لین، ترجمه حمید احمدی، و فرهنگ روابط بین الملل جک پلینو و روی التون ترجمه حسن پستا، و فرهنگ سیاسی معاصر: کلید آشنایی با ایدئولوژی‌ها و اصطلاحات پیچیده سیاسی، دیوید رابرتسون ترجمه عزیز کیاوند و... اشاره کرد.

جدول شماره ۵. ترجمه فرهنگ‌های تخصصی علوم سیاسی و روابط بین الملل

ردیف	عنوان	مؤلف	مترجم	انتشارات	موضوع
۱	فرهنگ علوم سیاسی آکسفورد	ایان مک لین	حمید احمدی	میزان	علوم سیاسی
۲	فرهنگ روابط بین الملل	جک پلینو و روی التون	حسن پستا	فرهنگ معاصر	روابط بین الملل
۳	فرهنگ روابط بین الملل	گراهام ایوانز، جفری نیون هام	حمیرا مشیرزاده، حسین شریفی	میزان	روابط بین الملل
۴	فرهنگ حقوق بین الملل مختصات مسلحانه	پیتر ووری	سیامک کرمزاده، کتایون حسین نژاد	سرسم	حقوق بین الملل

۵	فرهنگ سیاسی	فلورنس الیوت	مهدی افشار	زرین	علوم سیاسی
۶	فرهنگ اصطلاحات سیاسی	جمال برکات	صادق آیینه‌وند، فیروز حریرچی	مرکز نشر فرهنگی رجاء	علوم سیاسی
۷	فرهنگ اصطلاحات سیاسی و استراتژیک	جفری ام الیوت و رابرت رجینالد	میرحسن رئیس‌زاده لنگرودی	دفتر مطالعات سیاسی	روابط بین‌الملل
۸	فرهنگ حقوق بین‌الملل	بلدسو، رابرت، بوپچک و برسدو	علیرضا پارسا	نشر قومس	حقوق بین‌الملل
۹	فرهنگ سیاسی معاصر	دیوید، رابرتون	عزیز کیاوند	نشر البرز	علوم سیاسی
۱۰	واژگان لکان	ژان پیر کلرو	کرامت مؤلی	نشر نی	جامعه‌شناسی سیاسی
۱۱	واژگان مکتب فرانکفورت	ایو کوسه‌استفن، آبه؛ گریفیث، پل	افشین جهان‌دیده	نشر نی	جامعه‌شناسی سیاسی
۱۲	فرهنگ نظریه‌های فمینیستی	مگ هام	فیروزه مهاجر، نوشین احمدی، فرخ قره‌داغی	نشر توسعه	جامعه‌شناسی سیاسی
۱۳	فرهنگ حقوق بین‌الملل	بلدسو، رابرت، بوپچک و برسدو	بهمن آقایی	نشر میزان	حقوق بین‌الملل
۱۴	فرهنگ اندیشه‌های سیاسی	فیلیپ پی. وینر؛ ایزیا برلین	خشایار دیهیمی	نشر نی	اندیشه سیاسی
۱۵	فرهنگ تخصصی حقوق بین‌الملل	جک سی. پلانو و روی روی اولتون	پرویز علوی	مؤسسه نشر علوم نوین	حقوق بین‌الملل
۱۶	فرهنگ اصطلاحات اجتماعی و اقتصادی	سووه، توماس	خلیل ملکی	رواق	علوم اجتماعی

ه) فرهنگ‌های سیاسی - مطبوعاتی

ترجمه متون سیاسی که با نام ترجمه سیاسی نیز شناخته می‌شود از جمله فعالیت‌های مهم رسانه‌های خبری است. مترجم این نوع متن علاوه بر ویژگی‌های معمول هر مترجمی باید ویژگی‌های دیگری نیز داشته باشد. چنین مترجمی الزاماً در واقع کارشناس علوم سیاسی است و باید از وقایع تاریخی مهم، سخنرانی‌های سرنوشت‌ساز شخصیت‌های سیاسی و نقل قول‌هایی که از آنها شده اطلاع داشته باشد. همچنین لازم است با نویسنده یا مترجم متنی که ترجمه می‌کند و گرایش سیاسی او و یا مؤسسه‌ای که متن را چاپ کرده آشنایی داشته باشد. مؤسسات خبری و رسانه‌ها از تکنیک‌ها و تدابیری خاص استفاده می‌کنند تا اهمیت وقایع را در جهت منافع خود کم‌رنگ کنند یا آن را مهم جلوه دهند. مترجم متون سیاسی باید از این تکنیک‌ها و تدابیر باخبر باشد و ضمن ترجمه سعی کند حقایق را به گونه‌ای که بوده به تصویر بکشد. همچنین باید به تکنیک‌هایی نظیر تغییر دادن واژگان، تغییر دادن نظم و ترتیب سلسله‌وقایع و یا جملات و تغییر جهت‌گیری و دیدگاه متن، دست‌چین کردن وقایع خاص مطابق با اصول تعریف‌شده تسلط داشته باشد.^(۳) این نوع ترجمه معمولاً فرهنگ‌های خاص خود را می‌طلبد که می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

جدول شماره ۶. فرهنگ‌های سیاسی مطبوعاتی

ردیف	عنوان	مؤلف یا مترجم	انتشارات	موضوع
۱	فرهنگ علوم سیاسی و مطبوعاتی	مسعود مطهری‌فر	انتشارات رهنما	زبان انگلیسی
۲	فرهنگ علوم سیاسی و مطبوعات	نورالهی	انتشارات رهنما	زبان انگلیسی
۳	فرهنگ علوم مطبوعات و ارتباطات	عباسعلی مهاجری	مژده	زبان انگلیسی
۴	فرهنگ مطبوعاتی	احمد رنجبر و ابوالقاسم سهیلی	علوی	علوم ارتباطات
۵	واژه‌نامه علوم مطبوعات و روزنامه‌نگاری	عباسعلی مهاجری، معصومه طوفانپور	دانشیار	علوم ارتباطات
۶	اصطلاحات رایج در مطبوعات	مهدی نوروزی خیابانی	نشر نی	زبان انگلیسی
۷	زبانکده فرهنگ مطبوعاتی	اسماعیل سلامی	زبانکده	زبان انگلیسی

و) فرهنگ اختصارات و کوتاه‌نوشته‌ها

در زبان انگلیسی راهنماهای قطوری برای نشانه‌های اختصاری و توضیح آنها در دسترس است و هربار در تجدید چاپ‌ها نشانه‌های جدیدتری به این مجموعه‌ها افزوده می‌شود. از آنجاکه کوتاه‌نوشته‌ها کاربرد فراوانی در علوم سیاسی و روابط بین‌الملل دارد، وجود این فرهنگ‌ها می‌تواند کمک بسیار زیادی به دانشجویان، اساتید و مترجمین این رشته نماید.

جدول شماره ۷. فرهنگ اختصارات و کوتاه‌نوشته‌ها

ردیف	عنوان	مؤلف	انتشارات	موضوع
۱	فرهنگ اختصارات حقوقی، سیاسی - نظامی - اقتصادی و سازمان‌های داخلی و بین‌المللی	بهمن آقایی	گنج دانش	علوم سیاسی
۲	اختصارات سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای اقتصادی و اصطلاحات تجاری	جواد نامجو فر	مؤسسه تحقیقات پولی و بانکی	سیاسی - اقتصادی
۳	فرهنگ کوتاه‌نوشته‌ها	مارشال، نانسی	نشر قومس	زبان انگلیسی
۴	فرهنگ اختصارات نظامی	علی محمد سنجر، پرویز فرشچیان	نشر میعاد	نظامی - استراتژیک

ز) متون سیاسی

در حال حاضر در رشته علوم سیاسی درسی تحت عنوان متون سیاسی به زبان خارجی (۱ و ۲) به تعداد ۴ واحد تدریس می‌شود. همچنین در رشته‌های زبان انگلیسی درس ترجمه متون سیاسی و ترجمه متون مطبوعاتی ۱ و ۲ به تعداد ۶ واحد ارائه می‌شود. البته صرف دانستن دو زبان، انسان را مترجم نمی‌کند بلکه باید دانشجو اطلاعات عمومی خوبی داشته باشد. مثلاً نمی‌شود چیزی از علوم سیاسی ندانست و یک کتاب سیاسی را ترجمه کرد و یا بدون اطلاع از زندگی، افکار و دوران تاریخی یک نویسنده، یکی از کتاب‌هایش را ترجمه کرد؛ بنابراین باید با علوم مختلف آشنا باشد.

از جمله کتاب‌هایی که در ایران به عنوان متون درسی زبان انگلیسی تخصصی علوم سیاسی معرفی و مورد استفاده قرار می‌گیرد می‌توان به مواردی همچون متون سیاسی و فرهنگ اصطلاحات میر طیب موسوی، آموزش زبان انگلیسی از طریق متون سیاسی سید جلال جعفری، انگلیسی برای دانشجویان علوم سیاسی هرمز داورپناه و... اشاره کرد.

جدول شماره ۸. متون سیاسی

ردیف	عنوان	مؤلف	انتشارات	موضوع
۱	متون سیاسی و فرهنگ اصطلاحات	میر طیب موسوی	خط سوم	علوم سیاسی
۲	انگلیسی برای دانشجویان علوم سیاسی	هرمز داورپناه	سمت	علوم سیاسی
۳	متون سیاسی به زبان انگلیسی	حسین دهشیر	مرکز کتاب	علوم سیاسی
۴	آموزش زبان انگلیسی از طریق متون سیاسی	سید جلال جعفری	ماکان	زبان انگلیسی
۵	Word Power In Politics	مهدی نوروزی خیابانی	نشر نی	زبان انگلیسی
۶	راهنمای جامع ترجمه متون سیاسی	ایرانپاک ترشیزی		زبان انگلیسی
۷	ترجمه متون سیاسی	غلامرضا تجویدی، رضا نیلی‌پور	دانشگاه پیام نور	زبان انگلیسی
۸	ترجمه متون سیاسی	پرویز بیرجندی، بهمن گرجیان، شیوا مولونیا		زبان انگلیسی
۹	ترجمه متون سیاسی و مطبوعاتی	کوروش کریمی	پارسه	زبان انگلیسی

ح) سایت‌ها و وبلاگ‌ها

۱. سایت راهنمای متون علوم سیاسی^۱

راهنمای متون علوم سیاسی به همت حمیدرضا رحمانی‌زاده دهکردی و با نظارت حسین سلیمی از اعضای هیئت علمی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبایی به انجام رسیده است. کاربران گرامی می‌توانند از طریق این سایت به هزاران کتاب مقاله، سند و... که به صورت متن کامل و رایگان در اینترنت وجود دارد، دسترسی پیدا کنند.^(۳)

۲. وبلاگ متون سیاسی^۲

این وبلاگ به معرفی فرهنگ‌های علوم سیاسی و روابط بین‌الملل و کتاب‌های مفید برای تقویت زبان تخصصی علوم سیاسی و روابط بین‌الملل می‌پردازد.^(۸)

ط) سایر زبان‌ها

۱. معجم التعابير السياسيه و الصحفیه الجديده (فرهنگ اصطلاحات سیاسی و مطبوعاتی جدید (عربی به فارسی)، پائولو جولیودی، علوم و فنون فروردین، ۱۳۸۴؛
۲. فرهنگ اصطلاحات سیاسی مطبوعاتی، فرانسه به فارسی، حمیدرضا عبدالحی؛
۳. فرهنگ اصطلاحات سیاسی و مطبوعاتی جدید، عربی به فارسی، محمد کریم‌زاده؛
۴. فرهنگ اصطلاحات روز، محمد غفرانی و آیت‌الله‌زاده شیرازی، انتشارات امیرکبیر؛
۵. فرهنگ واژگان سیاسی، ایتالیایی - فارسی، حسن حواصلی آشتیانی، نشر ندای اندیشه، ۱۳۸۰.

تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق

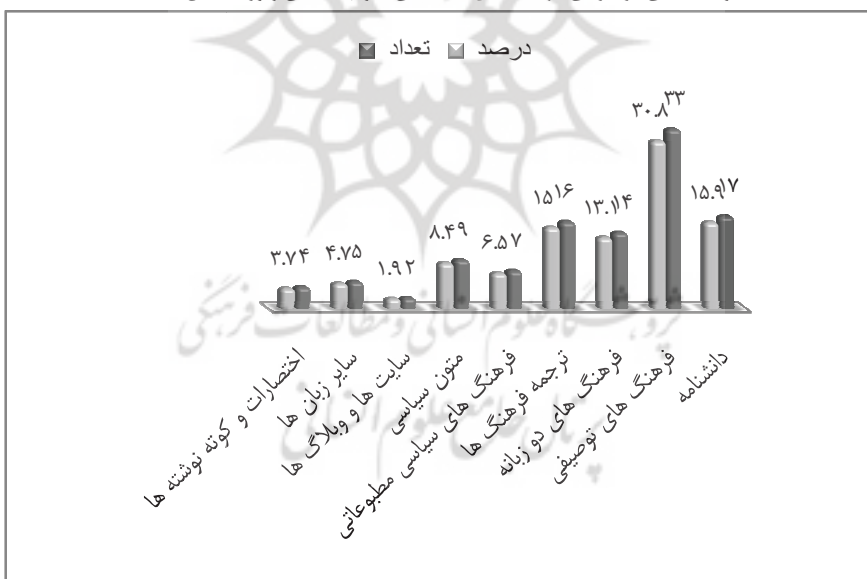
با توجه به یافته‌های حاصل از پژوهش در قالب جداول هشت‌گانه فوق می‌توان گونه‌شناسی فرهنگ‌ها را به صورت جدول شماره ۹ نشان داد.

1. http://lp.atu.ac.ir/portal_pol/index.htm
 2. <http://delavari46.blogfa.com>

جدول شماره ۹. گونه‌شناسی فرهنگ‌های تخصصی علوم سیاسی و روابط بین‌الملل

ردیف	حوزه‌های اصلی	تعداد	درصد
۱	دانشنامه	۱۷	۱۵/۹
۲	فرهنگ‌های توصیفی	۳۳	۳۰/۸
۳	فرهنگ‌های دوزبانه	۱۴	۱۳/۱
۴	ترجمه فرهنگ‌ها	۱۶	۱۵
۵	فرهنگ‌های سیاسی مطبوعاتی	۷	۶/۵
۶	متون سیاسی	۹	۸/۴
۷	سایت‌ها و وبلاگ‌ها	۲	۱/۹
۸	سایر زبان‌ها	۵	۴/۷
۹	کوتاه‌نوشته‌ها	۴	۳/۷
	جمع	۱۰۷	۱۰۰

گونه‌شناسی موضوعی فرهنگ‌های تخصصی علوم سیاسی و روابط بین‌الملل

مفاد جدول و نمودار بالا نشان می‌دهد که فرهنگ‌های توصیفی با ۳۰/۸ درصد بیشترین عنوان و دانشنامه و ترجمه فرهنگ‌ها به ترتیب هرکدام با ۱۵ و ۱۵/۹ درصد بیشترین عنوان را به خود اختصاص داده‌اند. از ۱۰۷ عنوان اثر بررسی‌شده،

۱۳/۱ درصد به فرهنگ‌های دوزبانه و ۸/۴ به کتاب‌های مربوط به متون سیاسی اختصاص دارد. بر اساس داده‌های تحقیق، ۱۶/۸ در صد از عناوین به سایر فرهنگ‌ها از جمله فرهنگ‌های سیاسی مطبوعاتی، اختصارات و کوتاه‌نوشته‌ها، سایت‌ها و وبلاگ‌ها و سایر زبان‌ها اختصاص دارد.

جدول شماره ۱۰. توزیع فرهنگ‌های تخصصی از لحاظ کار گروهی و فردی

ردیف	عنوان	یک‌نفره	دو نفره	سه نفره و بیشتر	جمع
۱	دانشنامه	۱۲	۵	--	۱۷
۲	فرهنگ‌های توصیفی	۳۰	۳	--	۳۳
۳	فرهنگ‌های دوزبانه	۱۱	۳	--	۱۴
۴	ترجمه فرهنگ‌ها	۱۲	۳	۱	۱۶
۵	فرهنگ‌های سیاسی مطبوعاتی	۵	۲	--	۷
۶	متون سیاسی	۷	۱	۱	۹
۷	اختصارات و کوتاه‌نوشته‌ها	۳	۱	-	۴
۸	جمع	۸۰	۱۸	۲	۱۰۰

مفاد جدول فوق نشان می‌دهد بیش از ۸۰ درصد فرهنگ‌ها به صورت انفرادی و ۱۸ درصد به صورت دو نفره و تنها دو درصد به صورت گروهی و تیمی انجام شده است. این در حالی است که کار فرهنگ‌نویسی یک کار تیمی و جمعی است و تخصص‌های مختلفی را می‌طلبد. در کشورهای پیشرفته و دارای پیشینه کار فرهنگ‌نویسی مثل انگلستان، فرانسه، آلمان و... مؤسسه‌ای انتشاراتی که از پشتوانه مالی خوبی برخوردار است، با شناسایی و گردآوری پژوهشگران امر به این مهم می‌پردازد. اگر لاروس و صدها مؤسسه دیگر دارای شهرت و دقت لازم در عرصه فرهنگ‌نویسی علمی هستند، و این‌گونه یکه‌تازی می‌کنند، تنها به دلیل وجود سازمانی مانند لاروس یا دیگر انتشارات برجسته عهده‌دار این امور است. برای نمونه می‌توان به دایرةالمعارف دموکراسی اشاره کرد که نخستین بار در سال ۱۹۹۵، توسط انتشارات راتلج، با ۴۱۷ مدخل و ۲۱۵ مؤلف، به سرپرستی سیمور مارتین

لیست صاحب‌نظر مسائل مربوط به دموکراسی، به بازار آمد. یا می‌توان به دایرة‌المعارف ناسیونالیسم اشاره کرد که آکادمیک پرس در سال ۲۰۰۱ با همکاری ۲۰ نفر از متخصصان مشهور در حوزه علوم اجتماعی زیر نظر الکساندر ماتیل در ۲ جلد آن را منتشر کرد.^(۹)

از نظر شهرت مؤسسات انتشاراتی، یافته‌ها نشان می‌دهد ناشرین معروف سهم بسیار کمی در انتشار این فرهنگ‌ها داشته‌اند. نشر نی با شش فرهنگ و وزارت امور خارجه با چهار فرهنگ بیشترین عنوان را به خود اختصاص داده‌اند که بیشتر ترجمه است. ناشرانی همچون دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، نشر قومس، نشر مرکز و فرهنگ معاصر و مرکز مدارک علمی با یک عنوان فرهنگ، در چاپ و انتشار فرهنگ‌های تخصصی مشارکت داشته‌اند.

از لحاظ موضوعی یافته‌های تحقیق نشان‌دهنده این است که از ۱۰۷ فرهنگ بررسی شده، ۵۶ درصد فرهنگ‌ها به صورت خاص به علوم سیاسی و روابط بین‌الملل و ۴۴ درصد فرهنگ به حوزه‌های وابسته از جمله حقوق بین‌الملل، جامعه‌شناسی سیاسی، اندیشه سیاسی، زبان انگلیسی، علوم اجتماعی، جغرافیای سیاسی و علوم نظامی و استراتژیک اختصاص دارد. از یافته‌های تحقیق می‌توان به آسیب‌های زیر رسید:

۱. اعمال جهت‌گیری‌های سیاسی در فرهنگ‌نویسی و تشریح واژه‌های سیاسی در خدمت احزاب و تبلیغات: در بررسی فرهنگ‌های موجود مشاهده می‌شود که در فرهنگ‌نویسی تخصصی اصل بی‌طرفی رعایت نشده و اکثر فرهنگ‌ها به‌ویژه فرهنگ‌های توصیفی گرایش به راست یا چپ دارند که به مواردی از آن اشاره می‌شود:

الف) دانشنامه سیاسی، داریوش آشوری؛^(۱۰)

ب) فرهنگ لغات و اصطلاحات سیاسی و اجتماعی، تألیف خسرو روزبه؛^(۱۱)

ج) فرهنگ جامع سیاسی، محمود طلوعی؛

د) فرهنگ اصطلاحات اجتماعی و اقتصادی، خلیل ملکی؛^(۱۲)

ه) واژه‌نامه سیاسی اجتماعی (امیر نیک‌آیین)، هوشنگ ناظمی.^(۱۳)

۲. گرایش به ترجمه فرهنگ‌های علوم سیاسی و روابط بین‌الملل: در سال ۱۳۵۶

فرهنگ سیاسی فلورنس الیوت توسط مهدی افشار به فارسی ترجمه شد^(۱۴) ولی بعد از انقلاب گرایش به ترجمه افزایش یافت که می‌توان به مواردی همچون فرهنگ روابط بین‌الملل جک پلینو و روی آلتون ترجمه حسن پستا، فرهنگ سیاسی معاصر دیوید رابرتسون ترجمه عزیز کیاوند، فرهنگ اصطلاحات سیاسی استراتژیک جفری الیوت ترجمه رئیس‌زاده لنگرودی و فرهنگ سیاسی آکسفورد ترجمه حمید احمدی اشاره کرد:

۳. کم‌دقتی‌ها در برابرگذاری‌ها: رعایت نکردن تفکیک معنایی میان واژه‌هایست که از یک میدان معنایی هستند و چه بسا گوشه‌های همپوشی دارند اما به هر حال، مترادف مطلق نیستند. بسیاری از این واژه‌ها در زبان فارسی، در این چند دهه زیر فشار ترجمه، به عنوان برابر نهاده‌های جدا از یکدیگر در زبان علمی یا برابرهایی خاصی برای واژگان علمی و فنی در زبان انگلیسی یا فرانسه پذیرفته شده‌اند، درحالی‌که در این فرهنگ‌ها، به پیروی از سنت دیرینه، همه را یکدست مترادف یکدیگر گرفته‌اند.

نمونه‌ها

۱) استبداد، خودکامگی؛ ۲) مطلق‌گرایی؛ ۳) حکومت استبدادی؛ حکومت مطلقه.

absolutism

حکومت خودکامه، نظام استبدادی، حکومت مطلقه

خودکامگی، استبداد autocracy

دیکتاتوری، خودکامگی، استبداد؛ حکومت دیکتاتوری dictatorship

حکومت مطلقه، حکومت استبدادی

استبداد، خودکامگی، جباریت، حکومت مطلق، حکومت استبدادی despotism

خودکامگی، استبداد، بیدادگری، جباری، جباریت، ظلم، ستم، بیداد tyranny

حکومت استبدادی، کشور استبدادی

برابرگذاری دقیق‌تر آنها، یا دست کم معنای یکم‌شان، می‌تواند چنین باشد:

استبداد absolutism

یکه‌سالاری autocracy

دیکتاتوری dictatorship

دسپوتیسم، استبداد despotism

جباریت tyranny

۴. عدم ورود اساتید علوم سیاسی و روابط بین‌الملل در کار فرهنگ‌نویسی

۵. ناآشنایی با نمادهای فرهنگی حوزه‌های مختلف دانش سیاسی در هر دو زبان

مبدأ و مقصد: ترجمه به عنوان تلاش و فعالیتی هدفمند جهت رفع موانع زبانی و فرهنگی و زمینه‌ای برای برقراری و گسترش روابط در سطوح مختلف، از دیرباز مورد توجه بشر قرار داشته است. پس ترجمه عبارت است از فرایند جایگزینی عناصر متنی زبان مبدأ به وسیله عناصر متنی زبان مقصد که طی آن مترجم باید سعی کند با این عمل جایگزین‌سازی خود زمینه‌ای را فراهم آورد که در آن نویسنده اصلی و خواننده متن ترجمه با هم به تعامل و تأثیر متقابل پردازند.

۶. ناآشنایی یا کم‌آشنایی با فنون و شیوه‌های نوین فرهنگ‌نویسی: در

فرهنگ‌نویسی به‌ویژه فرهنگ‌نویسی دوزبانه باید استانداردهای حداقلی از جمله تلفظ، ریشه‌شناسی، کنایه‌ها و استعارات، شاهد مثال و منابع مؤلف در تدوین فرهنگ وجود داشته باشد. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که هیچ‌کدام از اصول فرهنگ‌نویسی در این فرهنگ‌ها رعایت نشده است.

۷. عدم انجام کار تخصصی توسط مؤسسه‌های پژوهشی و انتشاراتی در زمینه

علوم سیاسی

۸. تحقق نیافتن کار تیمی و گروهی در فرهنگ‌نویسی

۹. رعایت نکردن استانداردهای بین‌المللی در فرهنگ‌نویسی همراه با بومی‌سازی

نتیجه‌گیری

از یافته‌های تحقیق می‌توان به نتایج زیر دست یافت:

۱. به دلیل فقدان جامعیت و روزآمدی این فرهنگ‌ها، کارهای صورت‌گرفته نمی‌تواند نیاز دانشجویان، اساتید و محققان رشته علوم سیاسی و روابط بین‌الملل را به طور کامل برطرف کند؛

۲. تدریس درس متون سیاسی برای دانشجویان علوم سیاسی در ایران فایده

عملی نداشته و به دانشجویان برای ترجمه و فهم متون تخصصی کمک چندانی نمی‌کند؛

۳. اصول و فنون فرهنگ‌نویسی در تدوین این فرهنگ‌ها رعایت نشده و از اصول و ضوابط فرهنگ‌نویسی به‌ویژه در فرهنگ‌های دوزبانه استفاده نشده است؛
 ۴. در کار فرهنگ‌نویسی توصیفی و دانشنامه‌نویسی معمولاً جهت‌گیری سیاسی مؤلفان دیده می‌شود؛

۵. با توجه به ظرفیت موجود در بین اساتید مطرح رشته علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، دانشگاه‌های معتبر این اساتید در کار فرهنگ‌نویسی مشارکت فعال و جدی نداشته‌اند؛

۶. بیش از ۸۰ درصد فرهنگ‌ها به صورت انفرادی انجام شده و روحیه کار جمعی و تیمی در فرهنگ‌نویسی همانند بسیار از کارها دیده نمی‌شود؛
 ۷. مؤسسات انتشاراتی معروف و مراکز پژوهشی تخصصی علوم سیاسی، مشارکت فعال و جدی در تألیف یا چاپ فرهنگ‌های تخصصی این رشته نداشته‌اند؛

۸. در برابرگذاری‌ها از معادل‌های دقیق و مناسب استفاده نشده و بسیاری از این فرهنگ‌ها نیاز به بازنگری مستمر و روزآمد کردن مطالب دارد.

ارائه راهکارها

راهکارها و پیشنهادهای پژوهش به اختصار به شرح زیر است:
 ۱. استفاده از فناوری‌های جدید: فرهنگ‌نویسی کنونی بخشی از پیشرفت خود را مدیون فناوری جدید است. برنامه‌های کامپیوتری پیشرفته با امکانات چندزبان‌نویسی و غلط‌یابی و غلط‌گیری خودکار و ویرایش و صفحه‌آرایی موجب شده کار فرهنگ‌نگاری شتاب و گسترش بیشتری پیدا کند. به همین دلیل می‌بینیم حتی یک مؤلف هم با ابزارهای کاری جدید، به‌تنهایی می‌تواند فرهنگ زبان تألیف کند که البته باز هم نیازمند ویراستار و بازبین است.

«توینلکس» برنامه نرم‌افزاری‌ای برای تهیه و تدوین فرهنگ‌های یک‌زبانه، دوزبانه و نیمه دوزبانه و انتشار فرهنگ به شکل نسخه چاپی الکترونیکی است. این

نرم‌افزار با هدف ایجاد سیستم فرهنگ‌نویسی‌ای ابداع شده که با تنظیمات دلخواه کاربر بتوان آن را برای تدوین انواع فرهنگ‌ها به کار برد. سازمان‌ها و مراکز بسیاری از این نرم‌افزار استفاده می‌کنند؛ از جمله انتشارات آکسفورد، مجمع فرهنگ ملی فرهنگ‌نویسی افریقای جنوبی، آکادمی پزشکی ملی سلطنتی اسپانیا و... استقبال از این برنامه ثابت می‌کند که تولیدکنندگان آن به هدف خود رسیده‌اند.

۲. انجام کار تیمی و گروهی در فرهنگ‌نویسی: تجربه فرهنگ‌نگاری در کشورهای غربی نشان می‌دهد که چنین کاری از عهده یک تن بر نمی‌آید، بلکه نیازمند گروهی از نویسندگان، پژوهشگران و متخصصان امر است. بی‌تردید، این کار نیازمند برنامه‌ای منسجم و از همه مهم‌تر مؤسسه یا نهادی است که بتواند آن را به سامان برساند.

۳. آموزش فرهنگ‌نگاری و تقویت این رشته در دانشگاه‌ها: ضرورت به رسمیت شناخته شدن فرهنگ‌نگاری به عنوان یک رشته علمی سبب شکل‌گیری آموزش‌های حرفه‌ای در چهارچوب برنامه‌های دانشگاهی شده است. هر روز تعداد بیشتری از دانشگاه‌ها در پاسخ به نیاز بازار، به ارائه دوره‌هایی پیرامون قواعد فرهنگ‌نگاری، عموماً در سطح کارشناسی ارشد می‌پردازند. در افریقا، استرالیا، چین، اروپا، و هند برنامه‌های تخصصی در زمینه نظریه و عمل تدوین فرهنگ‌ها و استفاده از آنها ارائه می‌شود. نقش عامل انسانی در آموزش هرگز نباید دست کم گرفته شود. در جهان امروز، فرهنگ‌نگار، علاوه بر نیاز به آموزش عمومی مطلوب باید شخصی با فراست با طبعی جست‌وجوگر و دقیق بوده و استعدادی ذاتی در زمینه مسائل مرتبط با زبان داشته باشد. آموزش‌های تخصصی سبب شکوفا شدن این ویژگی‌ها و تربیت متخصصان فرهنگ‌نگاری می‌شود. در زمینه فرهنگ‌نگاری جای این رشته در دانشگاه‌ها خالی است و از طرفی آموزش فرهنگ‌نگاری و کار در این زمینه برای جلوگیری از تعطیل شدن چنین فعالیت‌هایی ضروری به نظر می‌رسد.

۴. انجام کار تخصصی توسط مؤسسات پژوهشی و انتشاراتی: انتشارات «فرهنگ معاصر» از سال ۱۳۶۰ به گونه‌ای برنامه‌ریزی شده دست به نشر فرهنگ‌های دوزبانه گوناگون زده است. این مؤسسه با گردهم آوردن زبان‌دانان و زبان‌شناسان، تاکنون آثار درخوری به چاپ رسانده است. «فرهنگ هزاره» به سرپرستی علی‌محمد

حق‌شناس و «فرهنگ پویا»ی محمدرضا باطنی و دستیاران از جمله مهم‌ترین این دستاوردهاست. به نظر می‌رسد انتشارات وزارت امور خارجه، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، مرکز تحقیقات استراتژیک، پژوهشکده مطالعات راهبردی، مرکز مطالعات خاورمیانه، مرکز مطالعات حقوق بین‌الملل و مرکز پژوهش‌های استراتژیک خاورمیانه و... نیز می‌توانند نقش بسیاری در این زمینه داشته باشند.

۵. تلاش در جهت برابرنهاده‌های مناسب و معادل‌یابی برای واژه‌های تخصصی:

یکی از فرهنگ‌هایی که معادل‌های مناسب برای واژه‌ها و مفاهیم علوم سیاسی انتخاب نموده فرهنگ داریوش آشوری است. برابرنهاد (معادل)‌های فارسی که برای واژه‌هایی با تبار یونانی و لاتین انتخاب شده بیش از هر چیز نظر خواننده را به خود جلب می‌کند. برای نمونه «آریستوکراسی» را به «مهان‌سالاری» برگردانده (آریستوس: مهتر، کراثیا: بزرگ شمردن) و برابرنهادهایی مانند «مردم‌سالاری» را برای «دموکراسی» برگزیده است. در بررسی فرهنگ‌های موجود مشاهده می‌شود که در انتخاب معادل‌ها، دقت لازم انجام نگرفته و فرهنگستان زبان و ادب فارسی می‌تواند نقش زیادی در این زمینه ایفا نماید. گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل فرهنگستان زبان و ادبیات فارسی نیز در سال گذشته اقدام به چاپ جزوه‌ای بیست‌صفحه‌ای از معادل واژه‌های سیاسی تا پایان سال ۱۳۸۸ نمود و آن را به تصویب گروه رساند.

۶. تشکیل کمیته‌ای با عنوان زبان، مفاهیم و واژگان علوم سیاسی زیر نظر انجمن علوم سیاسی ایران: در حال حاضر در مورد برخی معادل‌های فارسی و فراتر از آن، شیوه‌های معادل‌یابی مفاهیم و شیوه‌های تدوین مقالات و آثار علوم سیاسی بحث‌های تخصصی لازم در بین صاحب‌نظران حوزه‌های مختلف صورت نگرفته و طبیعتاً در این خصوص توافقی نیز حاصل نشده است. در چنین شرایطی، هرچند نمی‌توان به حاکمیت الگوی یگانه‌ای اندیشید ولی این امکان وجود دارد که قواعد چندگانه بازی‌های زبانی در این رشته با توجه به ظرفیت‌های زبان فارسی، به بحث گذاشته شود.

بر این اساس، یکی از مهم‌ترین اهداف کمیته زبان، مفاهیم و واژگان علوم سیاسی در انجمن علوم سیاسی ایران، می‌تواند بهبود الگوهای نگارش در تألیف و

ترجمه آثار علوم سیاسی به زبان فارسی، در ابعاد زبان‌شناختی، مفهومی، معادل‌گزینی‌ها و ایجاد زمینه‌های تدوین برخی از چهارچوب‌ها و معیارها، با هدف پیشنهاد به جامعه علوم سیاسی کشور باشد. این کمیته همچنین می‌تواند مسئولیت واژه‌گزینی در علوم سیاسی را از سوی فرهنگستان ادب و زبان فارسی بر عهده گیرد، و از همکاری معتبرترین مترجمان کنونی در حوزه علوم سیاسی در کشور بهره‌برد.

۷. بومی‌سازی نرم‌افزارهای تدوین فرهنگ‌های تخصصی و استفاده از شیوه‌های نوین فرهنگ‌نویسی.

۸. تهیه و تدوین شیوه‌نامه‌های فرهنگ‌نویسی توسط متولیان امر و بهره‌گیری از آخرین دستاوردهای علمی از جهت شکلی (ضوابط فرهنگ‌نامه‌نویسی) و محتوایی.

۹. رعایت استانداردهای بین‌المللی همراه با بومی‌سازی کار فرهنگ‌نویسی.

۱۰. فراهم آوردن زمینه رشد و ارتقای دانش و توانایی محققان در زمینه فرهنگ‌نویسی تخصصی.

۱۱. بازنگری مستمر و روزآمد کردن مطالب فرهنگ‌ها و واژه‌نامه‌های تخصصی علوم سیاسی. *

پی‌نوشت‌ها

۱. فرهنگ‌نگاری (Lexicography) به فرایند تألیف فرهنگ‌ها گفته می‌شود؛ روندی که هم مربوط به حیطه پدیده‌های قابل مشاهده (واژگان) است و هم مربوط به مجموعه‌ای از اصول نظری (واژگان‌شناسی) که از طریق آنها می‌توان واژگان را بررسی کرد. حاصل، تولید منبع مرجع یا فهرستی از واژه‌ها (معمولاً با ترتیب الفبایی) همراه با توضیحاتی در مورد معنی، تلفظ، املا، یا معادل‌های آنهاست. فرهنگ‌نگاری را می‌توان حداقل از سه نقطه‌نظر مورد توجه قرار داد: (۱) به عنوان حرفه فرهنگ‌نگاران؛ (۲) به عنوان نظریه یا مجموعه اصولی که دربرگیرنده این فعالیت است، و (۳) به عنوان فعالیت‌های عملی مربوط به تهیه فرهنگ. این سه نقطه‌نظر بسیار به هم نزدیک و وابسته‌اند. در مقام یک حرفه، تأکید فرهنگ‌نگاری بر آموزش، ویژگی و ساختار شغلی فرهنگ‌نگاران حرفه‌ای است. در مقام نظریه، تأکید فرهنگ‌نگاری بر اصولی است که فرایند تألیف و ویرایش یک فرهنگ بر آن استوار است، بعضی از این اصول ماهیتی واژه‌شناسانه دارند، مانند توصیف واژگان به عنوان یک کل و همچنین تعریف یک واژه؛ سایر اصول از حوزه تولید کتاب نشئت می‌گیرند و بالاخره در مقام فعالیت‌های عملی، فرهنگ‌نگاری به تألیف و ویرایش عملی واژه‌نامه‌ها، با تأکید بر مراحل مختلف ساخت آن، اطلاق می‌شود. به نظر می‌رسد فرایند تألیف و اصولی که تدوین فرهنگ بر آن استوار است تفکیک‌ناپذیر باشند. البته مرز میان فعالیت‌های عملی و علمی فرهنگ‌نگاری سیال است و انجمن‌های مختلفی در سطح جهان شکل گرفته‌اند تا به عنوان پلی بین پدیدآورندگان واژه‌نامه‌ها و فرهنگ‌نگاران علمی عمل کنند. برگزاری برنامه‌های آموزش حرفه‌ای، کنفرانس‌ها و سمینارها، همچنین انتشارات علمی، به بلوغ فرهنگ‌نگاری به عنوان حوزه‌ای مستقل با اصول و فعالیت‌های مربوط به خود که به صورت هدفمند از یافته‌های سایر رشته‌ها استفاده می‌کند، یاری می‌رساند. ر.ک:

- ر. ک. هارتمن، «مبانی نظری و عملی تدوین فرهنگ»، مترجم: حسن هاشمی میناباد، فصلنامه فرهنگ، زمستان ۱۳۷۱، شماره ۱۳. صص ۲۶۰-۲۴۵.

- Bo Svensén, *Practical Lexicography: Principles and Methods of Dictionary-making*, (Oxford: Oxford University Press, 1993).

- , Howard Jackson *Lexicography: an Introduction*, Routledge, 2002.

- قانع‌فر، روزنامه شرق، شماره ۸۳۱، صفحه ۱۸
- حسن هاشمی میناباد، «اصول فرهنگ‌نگاری تخصصی»، صنعت چاپ، شماره ۱۴۷، سال ۱۳۷۴، صص ۲۶-۹
- حسین وثوقی، واژه‌شناسی و فرهنگ‌نگاری در زبان فارسی، (تهران: مرکز بازشناسی اسلام و ایران، ۱۳۸۳)، صص ۱۸-۱۶.
۲. ویمر راجردی. و جوزف آر. دومینیک، تحقیق در رسانه‌های جمعی، مترجم: دکتر کاووس سیدامامی، (تهران: سروش، ۱۳۸۴)، ص ۲۱۷.
- کاووس سیدامامی، پژوهش در علوم سیاسی (رویکردهای اثبات‌گرا، تفسیری و انتقادی)، (تهران: دانشگاه امام صادق(ع)، ۱۳۸۶)، ص ۴۶۱.
۳. علیرضا ازغندی، علم سیاست در ایران، (تهران: انتشارات باز، ۱۳۷۸)، صص ۸۱-۷۵.
۴. رضا دلاوری، فرهنگ لغات و اصطلاحات علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، (قم: انتشارات دلاوری، ۱۳۷۸)، صص ۶-۵.
۵. همان، ص ۶.
۶. مهوش غلامی، «ترجمه متون سیاسی در مطبوعات»، نشریه مطالعات ترجمه، بهار ۱۳۸۸، ۷ (۲۵): ۱۱-۲۸.
7. http://lp.atu.ac.ir/portal_pol/index.htm; <http://englishtranslation.blogfa.com>
8. <http://delavari46.blogfa.com>
۹. محمدرضا، قنبری، «دایرةالمعارف ناسیونالیسم در یک نگاه»، کتاب ماه کلیات، سال نهم، شماره ۳-۴، اسفند ۱۳۸۴ و فروردین ۱۳۸۵
- سیمور مارتین لیپست، *دایرةالمعارف دموکراسی*، مترجم: کامران فانی و نورالله مرادی، (تهران: انتشارات وزارت امور خارجه، ۱۳۸۳).
۱۰. او در دوران نوجوانی با مطالعه نشریات حزب توده به آن مکتب گرایش پیدا کرد و پس از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲، مدتی عضو سازمان جوانان حزب توده بود. در شانزده سالگی از کمونیسم گسست و پس از چندی در سال ۱۳۳۶ به حزب زحمتکشان ملت ایران (نیروی سوم) پیوست. نخستین کتاب او به نام فرهنگ سیاسی، در روزگار دانشجویی از او منتشر شد که هنوز هم، با نام دانشنامه سیاسی، در ایران در زمینه علوم سیاسی کتاب مرجع است و تاکنون بیش از سی چاپ از آن منتشر شده است. در همان دوران، آشوری در مؤسسه انتشارات فرانکلین به عنوان ویراستار در دایرةالمعارف فارسی و سپس در بخش انتشارات به کار مشغول بوده است. آشوری از بنیان‌گذاران کانون نویسندگان ایران و عضو منتخب نخستین هیئت دبیران آن بود (۱۳۴۸). در دوران دانشجویی

عضو «هیئت اجراییه جامعه سوسیالیست‌های نهضت ملی ایران» به رهبری خلیل ملکی بوده است. آشوری در قلمرو علوم اجتماعی و فلسفه مدرن به توسعه زبان فارسی از نظر دامنه واژگان و بهبود سبک نگارش یاری فراوان کرده است. در زبان فارسی نوشتاری واژه‌های نوساخته بسیار از وی رواج دارد مانند گفتمان، همه‌پرسی، آرمان‌شهر، رهیافت، هرزه‌نگاری، درس‌گفتار. فرهنگ علوم انسانی او شامل صدها ترکیب و واژه اشتقاقی تازه برای گسترش زبان فارسی در زمینه علوم انسانی و فلسفه است. داریوش آشوری، دانشنامه سیاسی (فرهنگ اصطلاحات و مکتب‌های سیاسی)، (تهران: مروارید، ۱۳۸۰)، چاپ ششم.

۱۱. او سرگرد کمونیست، ریاضی‌دان، نویسنده، متخصص نظامی و استاد دانشکده افسری بود که برای مبارزه با حکومت پهلوی به حزب توده ایران پیوست. وی از اعضای شاخص و حیاتی سازمان نظامی و مخفی این حزب و مسئول شعبه اطلاعات کل آن بود. چه بسا بتوان او را جنجال‌برانگیزترین و شناخته‌شده‌ترین جانسپار جنبش کمونیستی در ایران نامید. او نخستین فرهنگ واژگان سیاسی در ایران را به رشته تحریر درآورد. خسرو روزبه که یکی از شخصیت‌های شگفتی‌زای تاریخ معاصر ایران به شمار رفته و عملیات او در گریز از دام مأموران، سال‌ها نقل محافل و شهره خاص و عام بود، به سال ۱۳۳۶ دستگیر و یک‌سال پس از آن به اعدام محکوم شده و تیرباران شد. خسرو روزبه، فرهنگ لغات و اصطلاحات سیاسی و اجتماعی، بی‌تا، بی‌جا.

۱۲. خلیل ملکی از سیاست‌مداران معاصر ایرانی و از گروه ۵۳ نفر از رهبران حزب توده بود که بعدها از حزب توده منشعب شد. همچنین او از افراد تشکیل‌دهنده جبهه ملی اول بود. او در ملی‌شدن نفت نقشی اساسی داشت و به‌رغم داشتن اختلاف عقیده با دکتر مصدق در بسیاری مسائل، تا پایان کار وی در شمار یاران نزدیک وی بود. در اسفند ۱۳۲۹، رزم‌آرا به قتل رسید و طرح نهضت ملی‌شدن نفت در کمیسیون مخصوص نفت که دکتر مصدق یکی از امضاکنندگان آن بود، تصویب شد. در این دوران خلیل ملکی با مظفر بقایی همکاری نزدیکی را آغاز کرد. مظفر بقایی خود را به عنوان یکی از چهره‌های اصلی نهضت ملی مطرح می‌کرد و به این عنوان نیز شناخته می‌شد. پس از مدتی، خلیل ملکی در اواخر اردیبهشت ۱۳۳۰ به اتفاق مظفر بقایی حزب زحمتکشان ملت ایران را تأسیس کرد. او علاوه بر کارهای سیاسی به ترجمه برخی از آثار غربی پیرامون جهان سوم هم پرداخت که می‌توان به ملل فقیر از پیر موسی، جهانی میان ترس و امید از تیورمند، اردوگاه سوم و مسائل جهانی از رامانوهار لوهیا، انقلاب ناتمام از ایزاک دویچر اشاره کرد. توماس سووه، فرهنگ اصطلاحات اجتماعی و اقتصادی، مترجم: خلیل ملکی، (تهران: انتشارات رواق، ۱۳۵۸).

۱۳. این واژه‌نامه در ۱۰۰ مدخل تهیه شده و هر مدخل مهر و نشان چندین دهه رشد تئوری و پراتیک مارکسیستی در ایران را بر خود دارد. نیک‌آیین عضو کمیته مرکزی حزب توده ایران و در

فرانسه عهده‌دار مسئولیت چند حوزه شد و در تجدید چاپ و انتشار مخفیانه نشریات حزبی شرکت فعال داشت. سپس عضو کمیته حزبی در فرانسه شد و سهم درخور توجهی را در فعالیت‌های اتحادیه‌های دانشجویان ایرانی در فرانسه به عهده گرفت. او به عنوان نماینده دانشجویان ایران در کنگره‌های اتحادیه بین‌المللی دانشجویان (از جمله کنگره جهانی پراگ در سال ۱۳۲۹ و کنگره جهانی ورشو در سال ۱۳۳۲) و همچنین فدراسیون جهانی جوانان دموکرات (کنگره جهانی بخارست در سال ۱۳۳۱ و کنفرانس منطقه خاورمیانه در قاهره شرکت فعال داشت. نیک‌آیین در فستیوال‌های جوانان (۱۳۳۰ در برلین، ۱۳۳۲ در بخارست و ۱۳۳۶ در مسکو) نیز جزئی هیئت نمایندگی جوانان ایران بود

هوشنگ ناظمی، (امیر نیک‌آیین)، *واژه‌نامه سیاسی اجتماعی*، (تهران: انتشارات گردون سپهر، ۱۳۵۰).

۱۴. فلورنس لیوت، فرهنگ سیاسی، مترجم: مهدی افشار، (تهران: زرین، ۱۳۵۶).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی